

ПЕТТЕ ОСНОВНИ ПРОБЛЕМА НА ОБЩЕСТВОТО

Това беше приказка и като такава никога не се е случвала в действителност, както всеки знае. Или обратното? Тази приказка, подобно на много други, се основава на истината, ако знаете как да я тълкувате.

Петимата внука и техните семейства не са обикновени хора, а представляват цели групи. Светът ни е населен с групи, които са се цешили отново и отново. Някои са останали там, където са били, но много други са се преместили в търсене на по-добър живот. Групите, които са се установили в различни страни, са развили свой начин на живот, адаптиран към техните обстоятелства: начин на хранене, формиране на общности, защита от опасности, отглеждане на децата, обясняване на загадките на живота и изразяване на радост и страх или любов и гняв. За това са били нужни много поколения и старите са учили младите на тези неща. И както знаем, процесът не е спрял и днес.

Тези начини на живот се наричат култури. Във въведението определихме *културата* като „това, което разграничава една група от хора от друга“. Има безкраен брой начини за формиране на култура и нито една култура не е обективно по-добра или по-лоша, по-висша или по-нисша от друга. Културите са адаптация на хората към условията на живот. Когато тези условия се променят, както е ставало през последните векове, културите са подложени на натиск. Въпреки това те се съпротивляват на промяната. Днес откриваме различни култури не само на различните континенти, но и в отделните страни или дори в региони от страните. Културата никога не може да е всичко за всички: това, което е добро за един наблюдател, може да е лошо за друг. В английския език съществува изразът: „Не можеш да запазиш тортата и едновременно с това да я изядеш“. Не можете да разполагате с един аспект на културата,

Не можете да разполагате с един аспект на културата, който харесвате, без да имате и другите аспекти, които е възможно да не харесвате особено.

Днес откриваме различни култури не само на различните континенти, но и в отделните страни или дори в региони от страните. Културата никога не може да е всичко за всички: това, което е добро за един наблюдател, може да е лошо за друг. В английския език съществува изразът: „Не можеш да запазиш тортата и едновременно с това да я изядеш“. Не можете да разполагате с един аспект на културата,

който харесвате, без да имате и другите аспекти, които е възможно да не харесвате особено.

Ако сравните голям брой култури от целия свят, ще видите, че макар всяка да е различна, всички отговарят на едни и същи пет основни въпроса на социалния живот. Всяка култура е развила собствени отговори на всеки от проблемите. В това, което казват за своите култури, петимата внуци в приказката описват петте основни проблема.

Идентичност

Дъщерята на Сату описва култура, в която всеки може да преследва своите интереси, без да е необходимо да се съобразява с другите. Лелите ѝ не харесват тази идея, защото вярват, че човек трябва да се адаптира към другите, особено роднините и приятелите. Те вярват, че групите, на които човек принадлежи, определят кой е той. Според тях човек трябва да е лоялен към тези групи, така че групите да му отвърнат с лоялност във времена на нужда. Освен това винаги трябва да се поддържа хармонията с останалите групови членове.

Основният проблем, включен тук, е идентичността, взаимоотношението между индивида и групата, и може да се разглежда като спектър, простиращ се от индивидуалната идентичност, или *Индивидуализъм*, до груповата идентичност, или *Колективизъм*. Дъщерята на Сату описва силно индивидуалистична култура. Другите предпочитат по-коллективистични култури.

Колективизмът може да се разглежда като адаптация към бедността и ограничените ресурси, а индивидуализмът – към богатството и обилните ресурси.

Културите на повечето богати страни по света са сравнително индивидуалистични, а тези на по-бедните са относително коллективистични. Това е и исторически вярно: след като стават по-богати, страните се придвижват към индивидуалистичния край на спектъра. Колективизмът може да се разглежда и като адаптация към бедността и ограничените ресурси, а индивидуализмът

– към богатството и обилните ресурси. Богатството улеснява хората да се грижат за себе си, да се справят сами. Въпреки това винаги е необходим баланс между индивида и останалите. В колективистичните общества е възможно на хората да се наложи да потискат индивидуалната си идентичност и това може да се окаже проблематично. В много индивидуалистичните общества хората понякога се чувстват самотни и изолирани, развиват антисоциално поведение или се придържат към илюзии за групова сплотеност.

Въпросът за идентичността е от критично значение и с трайни последици, а освен това оказва влияние върху много аспекти на общуването. Авторитетите по проблема за културата са наричали различните прояви на същия континуум различно: индивидуалистични/колективистични, слаб контекст/силен контекст, универсалистични/партикуларистични, специфични/дифузни, вътрешен/външен контрол, монохронични/полихронични култури. Това разнообразие е възникнало, защото много интеркултуралисти смятат, че континуумът на идентичността е важен. Това показва колко много аспекти има този базисен социален проблем.

Йерархия

Вторият основен въпрос е йерархията, т. е. степента на неравенство между хората, за която се приема, че е естествено състояние на нещата. Тази характеристика е наречена *Властова дистанция*. Синът на Дуа описва култура, в която се очаква хората да са равни, т. е. властовата дистанция е малка. В такова общество пак е вярно, че някои са по-добри лидери от други, но те няма да превръщат уменията си в шоу. Лелите на Дуа не харесват и тази идея, защото искат силни лидери, които да се справят с лошите хора, и вярват в уважението към учителите и родителите. Тези атрибути се асоциират с по-голяма властова дистанция. В общество с голяма властова дистанция никой не мисли, че всички са (или дори че трябва да бъдат) равни или че следва да имат едни и същи прерогативи. Родителите не са деца, лидерите не са последователи, а кралете не са поданици.

Много изследователи са мерили степените на властовата

дистанция в различните държави. Такова измерване винаги е относително: човек сравнява една страна с други точно както правят сестрите. И зависи от това, кого разглеждате, защото властовата дистанция се различава и вътре в страната, ставайки все по-малка, колкото повече се изкачва човек по социалната стълбица. В Европа няколко изследвания са разкрили, че властовата дистанция в северноевропейските и западноевропейските култури е по-малка, отколкото в страните от Източна и Южна Европа. Двете области са отделени – грубо казано и не случайно – от бившата граница на Римската империя. Подобна граница отделя англо-американските от латиноамериканските страни.

Голямата властова дистанция се поддържа по-лесно в ситуация на бедност и ограничени ресурси.

Йерархията е свързана с богатството, но не толкова силно като идентичността. Изследователите са установили, че когато страната става по-богата, властовата дистанция в много случаи намалява. Голямата властова дистанция се поддържа по-лесно в ситуация на бедност и ограничени ресурси.

Психологически пол

Дъщерята на Тайга описва култура, в която е важно човек да се грижи за другите и да е скромнен. Малкото е красиво и е по-добро от постигането на нещо голямо и човек да е себеутвърждаващ се. В нейната култура няма особена разлика във възпитанието на момчетата и на момичетата, между ролите на бащите и майките. Мъжете и жените носят едни и същи дрехи, ходят на едни и същи места, имат еднакви права и задължения. Лелите ѝ очевидно предпочитат по-отчетливо разпределение на ролите между двата пола. Мъжете, казват те, трябва да са по-издръжливи от жените.

Основният проблем тук се съсредоточава върху половите роли и контрола на агресията. Установено е, че във всички страни по света неравното ролево разпределение между мъжете и жените съвпада с по-сурово общество, в което се поставя по-силно

ударение върху постиженията и борбата, отколкото върху полагаането на грижи и компромиса. Ако мъжете и жените са по-равни, резултатът са „по-женствени“ качества в обществото като цяло. Това е причината да наричаме равното ролево разпределение между половете в културата *Женствено*, а неравното разпределение – *Мъжествено*. Алтернативни названия са ориентирана към грижи срещу ориентирана към постижения култура. Тези названия имат предимството да не се бъркат с *мъжка* и *женска*, но не са толкова ярки.

Неравното ролево разпределение между мъжете и жените съвпада с по-жилаво общество, в което по-голямо ударение се поставя на постиженията и борбата, отколкото на грижовността и компромиса.

Дъщерята на Тайга описва много женствена култура, докато лелите ѝ предпочитат мъжествената. По този континуум съществуват големи различия дори между страните в една и съща част на света. Например културите на Холандия и на скандинавските държави са много женствени, но тези на Германия, Швейцария и Австрия са силно мъжествени; Коста Рика и Португалия са женствени, но Колумбия и повечето останали Латиноамерикански страни са мъжествени; Тайланд е женствена култура, но Япония е много мъжествена. Великобритания и САЩ също са доста мъжествени култури.

Истина

Синът на Ампат описва култура, в която хората силно вярват в реда и самодисциплината, където има ясни правила и Истина с главно И. Този тип култура не е много дружелюбна към чужденците. Лелите му смятат, че тя е ригидна и догматична и предпочитат по-голяма търпимост към различията. Основният проблем е как хората в културата се справят с непредсказуемостта и неопределеността. Той има отношение към тревожността като основно човешко чувство, или с други думи, със страха от неизвестното. Много хора в този тип култура вярват, че различното е опасно.

Основният проблем е как хората в културата се справят с непредвидимото и неопределеното. Той има отношение към тревожността като основно човешко чувство, или с други думи, към страха от неизвестното.

Този аспект на културата е бил наречен *Избягване на несигурността*, противопоставен на *Търпимост към несигурността*. Тревожността и търсенето на Истината са тясно свързани. Друго название за този континуум е ориентация към единствената истина, противопоставена на ориентацията към множеството истини, но тези „етикети“ са доста тромави, така че ще се придържаме към познатите названия.

Ампат се оказва в култура, която се стреми на всяка цена да избягва несигурността, и заедно със семейството си са се научили да се чувстват комфортно в нея. Сестрите ѝ предпочитат по-голяма търпимост към различията. Между другото, избягването на несигурността изобщо не е тъждествено на избягване на риска: ако може да се осъзнае и квантифицира, рискът не е заплашителен за хората от избягващите несигурността култури.

Русия и страните на Балканите имат култури на силно избягване на несигурността, както и Япония, Корея, Мексико, Белгия и Франция. Немскоговорящите страни се чувстват много некомфортно с несигурността. Английскоговорящите страни и Китай са склонни да са по-толерантни към несигурността. Сингапур, Ямайка и Дания притежават силна търпимост към несигурността.

Доброгетел

Дъщерята на Лайма описва култура, в която усилената работа и упорството са ценни добродетели, и децата са възпитавани да жертват днешните удоволствия в името на бъдещето. Нейните лели не харесват такава култура: едната я нарича скъперническа, пресметлива и студена. В крайна сметка, човек, който спестява за по-късно, не може да избегне да купува подаръци и да храни приятелите си днес.

Основният проблем е изборът между бъдещата и настоящата добродетел. Този аспект на културата е наречен *Дългосрочна ориентация*, противопоставена на *Краткосрочната ориентация*. Въпросът за добродетелта е особено важен в Азия и обяснява защо за не-азиатците е трудно да схванат това културно понятие. Докато европейците и американците се интересуват повече от истината, азиатците се занимават повече с добродетелта. Следователно въпросите на истината и добродетелта в известна степен се допълват взаимно в обществата. И двата са свързани с нагласата на обществото към времето и традициите.

Много страни в Източна Азия, например Китай и Япония, се смятат за дългосрочно ориентирани, но някои не са – например Филипините. Повечето европейски и американски държави са доста краткосрочно ориентирани. Холандците, които в Европа се смятат за стиснати, са дългосрочно ориентирани по европейските стандарти. Африканските страни и Пакистан са много краткосрочно ориентирани.

Обобщение

Всички хора в известен смисъл си приличат, защото са от един и същ биологичен вид. Освен това всички са уникални индивиди и всеки е различен от всеки останал в света. Трето, всички хора са и социални същества и от ранното си детство се учат как да оцеляват в социалния свят. Това включва справяне с петте големи въпроса, които току-що представихме: идентичност, йерархия, психологически пол, истина и добродетел. Начинът, по който дадена група от хора разрешава тези пет въпроса, е онова, което наричаме култура. Светът на детето във всяка култура е изпълнен със символи, герои и ритуали, които съвместно възпльщават и пресъздават тази култура. Зад тези прояви са ценностите на културата, за които петимата внуци говорят на баба си и на

Въпросът за добродетелта е особено важен в Азия и обяснява защо за не-азиатците е трудно да схванат това културно понятие.

лелите си в приказката. Тъй като се учат от раждането, тези ценности се проявяват по сходни начини в различните социални контексте: семейство, училище, работно място и други. По същия начин те важат за всички възрасти, за двата пола и за всички професии и дефинират ролите на различните единици в обществото.

Тези културни ценности могат да се простират от силни до слаби по петте *измерения на културата*, които съответстват на петте въпроса. Всяко измерение се простира по континуум от едната до другата крайност по отношение на конкретния социален въпрос. Противоположните полюси на всяко измерение са назовани в съответствие с термините, въведени във всяка от представените по-горе ценности.

Ценностни измерения

Измерение	Едната крайност	Другата крайност
Идентичност	Колективизъм	Индивидуализъм
Йерархия	Голяма властова густанция	Малка властова густанция
Психологически пол	Женственост	Мъжественост
Истина	Силно избягване на несигурността	Слабо избягване на несигурността
Добродетел	Дългосрочна ориентация	Краткосрочна ориентация